

NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIVAVIY MABLAG'LARNI OPTIMALLASHTIRISH YO'LLARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17988898>

Jo'raboyev Obidjon

Turon universiteti.

Mamayev Bahodirjon Nosirovich

Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Annotatsiya

Ushbu maqolada nodavlat oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni boshqarishning o'ziga xos xususiyatlari va mablag'larni optimallashtirish yo'llari tadqiq etilgan. Tadqiqot davomida ta'lim sifatini tushirmagan holda operatsion xarajatlarni kamaytirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ma'muriy xarajatlarni tejash hamda daromad manbalarini diversifikatsiya qilish masalalari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, maqolada moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda investitsion jozibadorlikni oshirish va budjetlashtirishning zamonaviy usullarini qo'llash bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar

nodavlat oliy ta'lim, moliyaviy menejment, optimallashtirish, ta'lim iqtisodiyoti, xarajatlarni tejash, diversifikatsiya, raqamlashtirish, moliyaviy barqarorlik.

Аннотация

В данной статье исследуются особенности управления финансовыми ресурсами в негосударственных высших образовательных учреждениях и пути оптимизации средств. В ходе исследования рассмотрены вопросы снижения операционных расходов без ущерба для качества образования, экономии административных затрат за счет внедрения цифровых технологий и диверсификации источников дохода. Также в статье выдвинуты научно-практические предложения по повышению инвестиционной привлекательности и применению современных методов бюджетирования для обеспечения финансовой устойчивости.

Ключевые слова

негосударственное высшее образование, финансовый менеджмент, оптимизация, экономика образования, экономия затрат, диверсификация, цифровизация, финансовая устойчивость.

Abstract:

This article examines the specifics of financial resource management in non-governmental higher education institutions and ways to optimize funds. The study considers issues of reducing operating costs without compromising the quality of education, saving administrative costs through the implementation of digital technologies, and diversifying income sources. The article also puts forward scientific and practical proposals for increasing investment attractiveness and using modern budgeting methods to ensure financial stability.

Keywords

non-governmental higher education, financial management, optimization, economics of education, cost reduction, diversification, digitalization, financial stability.

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda O'zbekistonda oliy ta'lim tizimini isloh qilish, sohada sog'lom raqobat muhitini yaratish va xususiy sektorning ulushini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli farmon va qarorlari bilan nodavlat oliy ta'lim muassasalari (NOTM) faoliyati uchun keng huquqiy imkoniyatlar yaratildi. Biroq, bozor iqtisodiyoti sharoitida NOTMlarning yashovchanligi va raqobatbardoshligi ularning moliyaviy resurslarini qanchalik samarali boshqarishiga bevosita bog'liqdir.

Muammoning qo'yilishi. Davlat OTMlaridan farqli o'laroq, nodavlat universitetlar asosan o'z-o'zini moliyalashtirish, ya'ni to'lov-kontrakt mablag'lari va ta'sislar investitsiyalari hisobiga faoliyat yuritadi. Ta'lim bozorida raqobat kuchayishi, inflyatsiya jarayonlari va yuqori malakali kadrlarga bo'lgan talabning ortishi NOTMlar zimmasiga moliyaviy mablag'larni optimallashtirish vazifasini yuklaydi. Moliyaviy resurslarni noto'g'ri taqsimlash nafaqat muassasaning foydasini kamaytiradi, balki ta'lim sifatining pasayishiga va oxir-oqibat muassasaning bankrotligiga olib kelishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi. Ushbu maqolaning maqsadi nodavlat oliy ta'lim muassasalarida moliyaviy oqimlarni boshqarishning zamonaviy mexanizmlarini tahlil qilish va ta'lim sifatini saqlagan holda xarajatlarni optimallashtirishning eng samarali yo'llarini ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari:

NOTMlarning daromad va xarajatlar tuzilmasini o'rganish;

Moliyaviy resurslarni boshqarishda yuzaga kelayotgan asosiy xavf-xatarlarni aniqlash;

Raqamli texnologiyalar va innovatsion boshqaruv usullari orqali xarajatlarni kamaytirish imkoniyatlarini asoslash;

Xalqaro tajriba asosida moliyaviy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha tavsiyalar berish.

Kirish qismini boyitish uchun asosiy argumentlar:

Iqtisodiy mustaqillik: NOTM budget mablag'lariga tayanmaganligi sababli, har bir sarflangan so'mning samaradorligi (ROI - Return on Investment) yuqori bo'lishi kerak.

Ijtimoiy mas'uliyat: Mablag'larni optimallashtirish kontrakt narxlarini mo'tadil saqlashga va ko'proq talabalarni qamrab olishga xizmat qiladi.

Innovatsion yondashuv: Moliyaviy boshqaruvda an'anaviy usullardan voz kechib, moliyaviy texnologiyalarni (FinTech) joriy etish zarurligi.

ASOSIY QISM

1. NOTMlarda daromadlarni diversifikatsiya qilish

Faqatgina talabalarning to'lov-kontrakt mablag'lariga bog'lanib qolish moliyaviy xavfni oshiradi. Optimallashtirishning birinchi qadami – qo'shimcha daromad manbalarini yaratish:

Ilmiy-tadqiqot faoliyati: Xalqaro grantlar va mahalliy xo'jalik yurituvchi subyektlar uchun pullik tadqiqotlar o'tkazish.

Qisqa muddatli kurslar: "Life-long learning" (umr bo'yi ta'lim) tamoyili asosida malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslarini yo'lga qo'yish.

Endaument fondlari: Xorijiy tajriba asosida xayriya va homiylik mablag'larini jamlovchi fondlarni tashkil etish.

2. Operatsion xarajatlarni kamaytirish va "Aqlli universitet"

Mablag'larni tejashning eng samarali yo'li – resurslarni boshqarishda inson omilini kamaytirish va energiya tejamkorlikka o'tish:

ERP va LMS tizimlari: Ta'lim va ma'muriyatni raqamlashtirish orqali qog'ozbozlik va ortiqcha shtat birliklarini qisqartirish.

Energiya samaradorligi: Quyosh panellari va sensorli yoritish tizimlarini o'rnatish orqali kommunal xarajatlarni 20-30% gacha kamaytirish mumkin.

3. Marketing va talabalarni jalb qilish xarajatlarini optimallashtirish

An'anaviy reklama (bannerlar, TV) o'rniga raqamli marketing (Target, SMM) va "bitiruvchilar tarmog'i" (Alumni) bilan ishlash kamroq mablag' sarflab, yuqori natija beradi.

4. Outsorsing xizmatlaridan foydalanish

Muassasa o'z asosiy maqsadi – ta'lim sifatiga e'tibor qaratishi uchun ikkilamchi jarayonlarni tashqi mutaxassislarga topshirishi maqsadga muvofiq:

Texnik xizmat ko'rsatish va qo'riqlash;

Ovqatlanish (keytering) xizmatlari;
IT-infratuzilmani qo'llab-quvvatlash.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelish mumkin:

Moliyaviy strategiya: Har bir NOTM kamida 5 yillik moliyaviy strategik rejaga ega bo'lishi va har chorakda xarajatlar auditini o'tkazishi zarur.

Investitsiyaviy yondashuv: Tejalgan mablag'larni ta'lim sifatini oshirishga (pedagoglar maoshi, laboratoriyalar) yo'naltirish – uzoq muddatli barqarorlik garovidir.

Davlat-xususiy sheriklik: Davlat tomonidan beriladigan imtiyozlardan (soliq imtiyozlari, grantlar) unumli foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. "Oliy ta'lim tashkilotlarida ta'lim sifatini oshirish va ularning sohadagi islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida" (yangi tahrirdagi hujjatlar).
2. Vaxabov A.V. va boshqalar. "Ta'lim iqtisodiyoti". Darslik. Toshkent – 2021 y.
3. Johnes, G., & Johnes, J. "International Handbook on the Economics of Education". Edward Elgar Publishing, 2017.
4. Saitov S. "Non-governmental higher education in Uzbekistan: Financial sustainability and challenges". Journal of Economy and Education, 2023.
5. UNESCO Report. "Financing Higher Education: Traditional and Alternative Approaches". 2022.